

II. MÜREKKEP FİLLER.

830. Mürekkep fiil adını (öz türkçe ve yabancı) bir isimle onun ardınca gelen yardımcı bir fiilden teşkil edilmiş olanlara veriyoruz.

A. YARDIMCI ET-MEK FİLLİ

831. En çok kullanılan *اِتْمَك* *et-mek* «faire» fiilidir.

Öz türkçe isimlerle :

MI. : *اِتْمَك* *yardım et-mek* «aider» (*yardım* «aide, conseil») [1];

اِتْمَك *yanlış et-mek* «se tromper» (*yanlış* «erreur»);

اِتْمَك *yasak et-mek* «défendre» (*yasak* «défense»), eskiden *régle* «nizam», *prescription* «kanun, kaide».

Farsça isimlerle:

MI. : *اِتْمَك* *ümid et-mek* «espérer»;

اِتْمَك *dirig et-mek* «regretter, épargner»;

اِتْمَك *feryād et-mek* «crier».

Başka yabancı dillerden alınma isimlerle:

MI. : *اِتْمَك* *moğa et-mek* «s'arrêter dans un travail, larguer» (italyanca) «mollal»;

اِتْمَك *prova et-mek* «essayer» (italyanca);

اِتْمَك *protēsto et-mek* «faire un protêt, protester» (italyanca'dan).

اِتْمَك *vafti's et-mek* (Hiristiyanlar) «(chrétiens) baptiser» (Yun. βαπτισμα, *vaftisis*).

Asrî teşrifat dilinde Fransızca'nın mazi ortaqlariyle «participe passé» yapılmış mürekkep fiil misalleri de görülür: *prezante* (= *présenté*) *et-mek*; *envité* (= *invité*) *etmek*; *röfüze* (= *refusé*) *etmek* [2].

832. Fakat bu mürekkep fiillerin en büyük bir kısmı, Arapça hades isimleri (veya *mastarlar*) dan geliyor. Arapça ortaqlar seyrek olarak kullanılır. En çok kullanılan *mastarların* aynı zamanda listesini de vermiş

[1] Bu Fransızca kelimenin Osmanlıcası «öğüt, nasihat» olduğuna göre, (*yardım*) kelimesiyle münasebetini anlayamadık. A.U.E

[2] Bunlar bazı frenklik budalası muhitler ve şahıslarca ve kibar asrî görünmek sevdasiyle kullanılan dil aşuresi (eski edebiyattaki: mülemma) nevinden yapmacık terkiplerdir ki, Türk dilinden sayılamaz. Sonra müellifin dediği gibi, bunlar Fransızca ortaqlarına değil, doğrudan doğruya Fransızca *mastarların* Türkçe yardımcı fiiliyle birleştirilmesinden yapılmıştır. A.U.E

olmak için misalleri çoğaltıyoruz (daha fazla tafsilât için, Arapça gramerlere bakınız).

- MI. : *قبول ایتک kabūl et-mek* «accepter, recevoir» (1 inci şekil mastar);
رد ایتک redd et-mek «rejeter, refuser» (ayniyle);
ضبط ایتک zapt et-mek «s'emparer, gouverner, consigner par écrit» (ayniyle);
تشکیل ایتک teşkil et-mek «former» (2 inci şekil mastar);
قیاس ایتک kıyās et-mek «comparer» (3 üncü şekil);
مذاکره ایتک müzākere et-mek «délibérer, discuter» (ayniyle);
ارسال ایتک irsāl etmek «envoyer» (4 üncü şekil);
تشکل ایتک teşekkül et-mek «se former» (5 inci şekil);
زوج (تاهل) ایتک tezevūc (teehhül) et-mek «se marier» (ayniyle);
تزايد ایتک tezāyūd et-mek «augmenter» (bitaraf; 6 inci şekil);
انقسام ایتک inkisām et-mek «se diviser» (7 inci şekil);
اجتماع ایتک ictimā' et-mek «se réunir» (8 inci şekil);
استعمال ایتک isti'māl et-mek «employer» (10 uncu şekil);
امول ایتک me'mūl et-mek «espérer» (ismi mef'ūl) «participe passif».

Yukarıki misaller müteaddi bir yardımcı ile kullanılmasına rağmen Arapça mastarla (hades ismiyle) eda edilen şeye göre, mürekkep fiilin bitaraf veya mutavaat «réfléchi» mânasında olabileceğini gösterir.

833. *ایتک et-mek* yerine, bu fiilin şu mânadaşları kullanılabilir:

1° *ایلمک (ایلمک) eyle-mek* ki *et-mek* fiilini çok kere tekrarlamaktan sakınmak için edebî uslûpta pek kullanılır.

2° *کیلماق kılmak* ki kullarıştan kalkmıştır. Bu fiil (bilhassa: *قیلمق kılmak* «être fait» suretindeki meçhul tabaniyle) ancak resmî kitâbette kalmıştır. Konuşma dilinde yalnız *عاز قیلماق namaz kılmak* «faire la prière musulmane, prier» fiilinde kalmış bulunuyor.

3° *بیورمق (بیورمق) buyur-mak* ki asıl emretmek «ordonner» mânasındadır. Allahın, hükümdarın, mühim bir zatın veya kendisine hümet gösterilmek istenilen bir muhatabın yaptığı bir iş olunca, bu mastar *et-mek* fiili yerine kullanılır.

MI. : *همان جناب رب العالمین سلاله طاهره منزی الی الابد باقی و دائم و هر حاله عباداللهه کمال رفاه heman cenāb-ı rabb-ül-ālemīn sūlāle-i tā-*

hire-miz-i ilā-l-ebed bāki ve dā'im ve her-hal-de 'ibād-u-llah-c k'emāl-i refāh-ü-āsāyiş ihsan buyursun. (sultan Abd-ül-Mecid oğlu II'inci Abd-ül-Hamid'in doğumunu haber verdiği 17 şa'bân 1258 tarihli *Hatt-ı humāyūn* sonu);
 (بوریکز) *dikkat buyur-uñuz* (دقت ایديکز) *dikkat edi-ñiz*) yerinde «veuillez prêter attention».

IHTAR — *buyur-mak* fiili davet ve nezaket fiili olarak yalnız başına emir siygasıyla kullanılır.

MI. : *بوریکز buyuruñ* veya *بوریکز buyur-añuz* «veuillez» donnez - vous la peine, de passer, vous servir, vous asseoir, vs. (yani zahmet edip geçiniz, lutfen yemekten alınız, tenezzülen oturunuz) — tavir ve hareket, ifadeden eksik kalanı tamamlar; mk. farsça *be-fermāgid*. Bu ifadeler Suriye arapçasının *tefaddal*, rumcanın *oriste*, italyanca'nın *favorisca*, rusça (Bulgarca ve Sırpça) nın *izvolte* kelimeleriyle aynı mânadadır.

Yine mk. *بوریکز ne buyur-uyur-suñuz* «que dites-vous?» (ne diyorsunuz).

834. Meçhul bina lâhikası, yardımcı fiillere muttarit olarak getirilmekle mürekkep fiillerin meçhulü yapılmış olur.

MI. : *ایتمک etmek* fiilinin meçhulü *ed-il-mek*).

قبول ایتمک kabül ed-il-mek «être reçu»;

کیل-ماک kıl-mak fiilinin meçhulü *kıl-in-mak*;

ارسال قیلنمک irsal kıl-in-mak «être envoyé»;

بوریکز buyur-mak fiilinin meçhulü *buyur-ul-mak*;

احسان بوریلنمک ihsan buyur-ul-mak «être généreusement accordé».

TENBİH — *ایتمک eyle-mek* fiilinin meçhulu kullanılmaz.

ed-il-mek yerine çoğu zaman *اولمق ol-mak* fiilinin meçhulu *ol-un-mak* kullanılır.

MI. : *قبول اولمق kabül ol-un-mak* «être reçu».

Eski Osmanlıca'da esasen az miktarda olmak üzere, *et-mek* fiilinin meçhulü olarak *ol-mak* fiili kullanıldığına dair misaller vardır:

قبول اولمق kabül ol-mak «être reçu» (Ris. B., 38).

Mm. Çağatayca *قبول بولمق kabul bol-mak* (*Hakim-ata*, I, 110 ve 112).

قبض اولمق kabz ol-mak «être saisi» (ayni yer. 59).

B. YARDIMCI OL-MAK FİİLİ.

835. *ol-mak* fiili mürekkep fiillerde yardımcı olarak az kullanılır (karmaşık fiillerdeki rolü hakkında bk. § 811).

Bu kullanışı, ahvale göre ya 834 üncü bendin sonunda veya 836 bentte gösterilenlerin bir varyantısı «aboutissement» diye saymak gerektir.

Bunlardan Arapça hades isimleri (mâstar) ile bir kaç misal veriyoruz :

تلف اولق *telef ol-mak* «périr»;
 هلاك اولق *helâk ol-mak* «périr»;
 فوت اولق *fevt ol-mak* veya
 وفات اولق *vefat et-mek* «décéder»;

غرق اولق *garğ ol-mak* «se noyer»;
 خلاص اولق *halâs ol-mak* «être sauvé»;
 فتح اولق *feth ol-mak* «être conquis»;
 دفع اولق *def ol-mak* «être repoussé, évité».

Aşağıki misallerde görülenler (alem veya sıfat suretinde) alelâde isimlerdir :

نزله اولق *nezle ol-mak* «s'enrhumer»;

تراش اولق *tıraş ol-mak* «être rasé, se faire raser».

Yine mk. halk dilinde ve pek yaygın bir fiil olan *جهنم اولق* *cehennem ol-mak* :
cehennem ol-up git-di «il est allé au diable»;

Eski Osmanlıca'da *طويم اولق* *doym ol-mak* «faire du butin» (yani doya doya ganimet almak, ganimetten doyar olmak) denilirdi: *doymak* «être rassasié», *doym* «butin, rassasiement».

غازيلر طويم اولديلر (*gâzi-ler doym ol-du-lar* A.U.E) «de la victoire prirent un riche butin» (Rouen, ms. No. 1493, yap. 35) [1].

تسليم اولق *teslim ol-mak* (soldat, forteresse) «se rendre»;

قهر اولق (*kahr ol-mak* «s'abîmer» A.U.E) *kahr ol-sun* «à bas!».

Yine mk. *telef ol-mak* fiilinin mânadaşları olan (yok olmak, tebâh olmak «périr» mânasındaki şu fiiller :

هبا اولق *hebâ ol-mak*; خراب اولق *harâb ol-mak*; محو اولق *maḥv [2] ol-mak*; يوف اولق *yuf ol-mak*; هدر اولق *heder ol-mak*.

836. *mesrūr ol-mak* «être joyeux, content» gibi, *âlim ol-mak* gibi isnadlık bir mânası olan ortaç veya sıfatlardan yapılmış olmakla mürekkep fiil olmayan ifadeleri, mürekkep fiil saymıyoruz. Nasıl ki bunların Fransızca tercümeleri de mürekkep fiil değildir.

ol-mak fiili bunlarda cevher fiili «verbe substantif» gibidir. Nitekim (muzariin müfret mütekellim ve muhatabında) meselâ şöyle kullanılır :

بن مسرورم *ben mesrūr-um* «je suis jeyeux, content»;

سن عالمك *sen âlim-siñ* «tu es savant».

Bununla beraber bu ifadeler (şüphesiz haksız olarak) edebî dilde pek bayağı sayılan alelâde Türkçe fiillerin yerine çoğu zaman kullanılmak itibarıyla mürekkep fiillere yaklaşırlar. Böylece yukarıda demin söylediğimiz *mesrūr ol-mak* ifadesi bazan *sev-in-mek* «se réjouir» fiili yerinde kullanılır.

Müteaddî ve lâzım Arapça ortaçlar böylece bir takım ifadeler teşkil etmeğe yarar ki, bunlardan her biri kendi karşılığı olan müteaddî ve lâzım fiillerin yerini tutarlar.

Ml. : *fâriğ ol-mak* «(être renonçant), renoncer»;

mahkûm ol-mak «être condamné».

İHTAR. — Şunu gözden kaçırmamak gerektir ki, *ol-un-mak* fiilini havi olan ifadeler şekillerinin verebileceği zan hilâfına olarak, *ol-mak* lı mürekkep fiillerin değil, *et-mek* lı mürekkep fiillerin meçhulünü vücuda getirirler.

[1] Bu kelime şimdiki lehçemizde «doyma, doyuş» mânasıyla kullanılır; sözüne, sohbetine, yarenlğine arkadaşlığına, doyumlanmayan kimselere ayrılırken, veda kelimesinden evvel: *siz doym ol-maz* denilir. A.U.E.

[2] Müellifin bunun yanında verdiği (*maf*) söyleyişi Türk ağzında yoktur. A.U.E.

III. AYRIM.

İSİMDEN TÜREME FİLLER, FİLDEN TÜREME İSİMLER.

837. Daha evvelce isimden türeme isimler (§ 508-547) den ve fiilden türeme fiiller (570 ve aşağısı) den bahsedilmişti.

Şimdi burada isimden türeme fiillerden ve fiilden türeme isimlerden bahsetmek sırası gelmiştir.

Morfolgji (§ 127 ve aşağısı) bakımından bu türemeleri *karma taban* «bases mixtes» ler saymak mümkündür; ve hakikaten bunlar gerek isimcil «nominale» bir tabandan türeme, ve gerek fiilcil «verbale» bir tabandan türeme fiil tabanlarıdır.

Dilde çok eski görünen bir takım türem «dérivatién» lâhikası da kâh fiilcil bir tabana kâh isimcil bir tabana katılırlar.

ÖRNEKSENİMİN TÜREMEDEKİ ROLÜNE DAİR DÜŞÜNCELER.

Bu türemlilerin meydana gelişi Osmanlıca'da her zaman kıyaslı değil; bazan de örneksenimli «analogique» dir. Bazı lâhikalar kullanıla kullanıla türeme kelimelerde bir takım örneklik «typique» sonluk-«terminaison» ların ortaya çıkmasına yol açılmış bulunuyor, ve artık bir takım kelimeler aynı lâhikanın yeni köklere ilâve edilmesi suretiyle değil, sadece bu örnek sonluklardan her hangi birine uygun bir sonluk verilmek suretile sanki doğrudan doğruya yeniden teşkil edilmiş gibi oluyor. Bu sebeptendir ki, kelimedde zaten türemli kelimenin örnek sonluğuna yemleme vazifesini görebilecek (onu kendisine alabilecek) soncul bir fonem bulunuyorsa o kelimeye kendisinde bulunmıyan soncul unsurları vermek yeter. Meselâ -inti örneğinde bir sonluk (mk. § 857), elde etmek için *birik-mek* «s'amasser» fiilinin emir siygasına -inti lâhikası katılır: *birik-inti* «amoncellement» gibi. Fakat kelime *sağ-ın-mak* «se balancer» gibi bir fiil ise, yalnız -tı unsurunu katmak yeter: *sağ-ın-tı* «oscillation, roulis» gibi.

Sonra örneksenim yalnız aynı lâhika sınırları içinde kalmayıp ayrı ayrı iki lâhika arasında da olabilir. O zaman bu unsurlar arasında bir dayanışma, bir yardımlaşma olur ki, bu da az çok kararlı muadelet-

ler meydana getirmekle neticelenir. Nitekim isimcil -li lâhikası fiilcil -le- (§ 853, ihtar) lâhikasıyla nasıl keşikleniyorsa, buna muvazi olarak isimcil -di lâhikası da sesadlar «onomatopé» daki (§ 850, 2°) fiilcil -de lâhika-sıyla öylece keşiklenir.

1 inci BAHİS — İsimden türeme fiiller.

838. Bilindiği üzere isimden türeme fiiller, morfoloji bakımından aynı fiilcil kökler gibi vazife görürler (mk. buna dair § 569).

Türkçe ve yabancı kelimelere (umumiyetle isimlere) -le- (la-) lâhikası katılmakla büyük bir miktarda fiiller vücade getirilebilir, ve böylece de ملك - veya لهك -lemek li ve لامق -lamak li mastarlar husule gelir.

آتلامق at-lamak «sauter, se jeter» (at «cheval»);

اولامق av-lamak «chasser» (av «chasse»);

ایش لهك iş-lemek «travailler» (iş «travail, affaire»);

بکلهك bek-lemek «garder» (mk. bekçi «gardien»);

پاتلامق pat-lamak «éclater» (pat sesad);

پارلامق par-lamak «briller» (par, ses, ışık adı);

چاتلامق çat-lamak «crever, se fendre» (çat, sesad);

هوپلامق hop-lamak «sauter» (hop, sesad);

ساقلامق sak-lamak «garder» (mk. eski Osmanlıca: sakçı; bk. 1426 yılı yazmaları, yaprak 198 V°);

فیرلامق fir-lamak «se précipiter, s'échapper» (fir, sesad);

گوز لهك g'öz-lemek «attendre, épier» (g'öz «œil»; mk. göz-cü «gardien», espion);

تمیز لهك temiz-lemek «nettoyer» (temiz, «propre»);

حاضر لامق hazır-lamak «préparer» (*hâzır «prêt»);

کوکسهك (کاپوی) kapı-yı g'öğüs-lemek «enfoncez la porte avec la poitrine» (g'öğüs «la poitrine»).

IHTAR. I — Bu fiillerin bir takımı (... muamelesi etmek «traiter en...»; ... gibi saymak «considérer comme...» mânalarını verirler.

اغیر لامق ağır-lamak (ağır «lourd» saymak) «considérer comme important, traiter avec beaucoup d'honneurs»;

اولو لامق ulu-lamak «ayni mânada, fakat artık kullanılmıyor»;

کونوقلامق konuk-lamak (konuk = misafir) gibi tutmak) «traiter en hôte, recevoir quelqu'un»;

عياض *acab-lamak* (mk. § 829) ve طألام *tañ-lamak* «s'étonner» (*tañ* «étonnement, étonnant», kullanılmaz).

IHTAR. 2 — -le lâhikası Arapça mastarlara (hades isimlerine) soyrek olarak katılır. *et-mek* yardımcıyla yapılmış mürekkep fiiller kullanmasını tercih eden bugünkü dile bakınca, eski dil bu hususta daha serbest davranıyordu (§ 832).

Bu fiiller özgelemeçler alabilir.

Ml.: Mütava'at «refléhi» tan:

كأأأق *kat-la-n-mak* «se plier à quelque chose» (*kat-la-mak* «plier, superposer»; *kat* «couche, étage»);

Müşareket «réciproque» tan:

أأأأأق *hesab-la-ş-mak* «régler mutuellement ses comptes, liquider des comptes» (*hesab-la-mak* «compter», *hesāb* «compte»);

Sebepeçi «causatif» ten:

كأأأق *kat-la-t-mak* «faire plier»;

Meçhul «passif» ten:

أأأأق *sıra-la-n-mak* «être disposé en rangée, série», *sıra-la-mak* «mettre en série»; *sıra* «rangée, série»;

Katmerli meçhul «passif double» dan:

أأأأأق *top-la-n-ıl-mak* «être réuni» (*top-la-mak*; *top* «boule»).

Daha ileride bk. özgelemeçli karmaşık tabanlardan olan şu gibi misallere:

Püskül-le-n-dir-mek, karar-la-ş-dır-ıl-mak.

839. Bu fiillerden bir takımını ancak özgelemeçli bir tabanla (§ 571) kullanılır, fakat ister mahiyeti kaybolmak yüzünden olsun, i.ter özgelemeçli taban doğrudan doğruya isimden teşkil edilmiş olmak yüzünden olsun, bunlardaki asli siyganın delâleti olmasa da olur.

Ml.: Mutavaat «réfléchi»:

أأأأق *ev-len-mek* «se marier»; Mlf. eski osmanlıca'da manadaşları نکأأأق *nikāh lan-mak* ve أأأأأق *çift-len-mek* (1426 yılı yazmaları, yaprak, 124);

Müşareket «riciproque»:

أأأأأق *derd-leş-mek* «se raconter mutuellement ses peines» («**درد»);

Karmaşık taban «base complexe»:

أأأأأق *püskül-len-dir-mek* «orner d'un gland (*püskül*) (le fez), compliquer quelque chose».

840. Mütavaat lâhikası olan -len (-lan) ve müşareket lâhikası olan -leş (-laş), fazla olarak başlamlı «inchoatif» mânada fiiller de teşkil etmeğe delâlet ederler. Bir takım isimler, bu lâhikalardan birini veya ötekini farksız olarak alabilirler:

Ml. : كوزل güzel «joli»; مشکي müşki(ü)l «difficile»;
گوزلشنك güzel-len-mek, كوزلشنك güzel-leş-mek «embellir, devenir joli».

-leş -li siyga, daha çok kullanılır görünüyor:

چيركيشنك çirkin-leş-mek «enlaidir, devenir laid» (=çirkin);

سرتشنك sert-leş-mek «durcir, devenir dur» (=sert);

قالينلاشق kalın-laş-mak «s'épaissir, devenir épais» (=kalın).

Yukarıdaki misallerde görüldüğü üzere bu siygalar çok kerre sıfatlardan teşkil edilmektedir, fakat (Türkçe ve yabancı) alemlerden «substantif» den de teşkil edilebilir.

قرارلاشما karar-laş-ma veya قرارلاشديرتق karar-laş-dır-lı-mak «être décidé, devenir l'objet d'une décision (karar*)».

IHTAR 1 — Bu türeme fiillerin kullanışı, gelişi güzel bir yapıya bağlıdır. Yoksa her hangi bir sıfattan yenilerini yapılamak veya evelceden var olan türeme bir fiilin tabanını keyfe göre özgelemeğe kalkışmak tedbirsizce bir hareket olur.

IHTAR 2 — Şark lehçelerinde -le lâhikası sonu konsonla biten bir kelimeye katıldığı zaman çok kerre -te - veya -de - ye çevrilir. Osmanlıca'da bu hadisenin ancak pek zaif eserleri kaydedilebilir:

Al-da-t-mak «tromper», al-da-n-mak «se tromper» al, «ruse», den [1].

Is-te-mek «vouloir, désirer, demander» eski osmanlıca'da (aramak) «chercher», is veya iz «trace», bir yandan da iz-le-mek «aller à la trace, chercher».

Bağ-da-mak «entrelacer» (ki bundan; bağ-da-ş-mak terzi biçiminde oturmak, bağdaş kormak) bağ «lien» dan. Ve bunun yanında bağ-la-mak «lier».

önül-de-mek «être rétif» belki اونكول öngül «ontété» den (kullanılmıyor).

Yine mk, bir sesaddan türeme fiillerdeki -de - lâhikası. (§ 850).

841. Sonu kaypak «liquide» konsonla biten bir lâhika ile teşkil edilmiş nispeten mahdut miktarda türeme fiiller vardır: Bunlar umumiyetle başlamlı «inchoatif» bir mânadadır.

1° - [e]i - lâhikası, ki, kaide hilâfına olarak (§ 37, ihtar), kararsız alçak vokallidir.

Ml. : ازالمق az-al-mak (az dan) «diminuer en nombre»;

چوغلماق çoğ-al-mak (çok dan) (eski şekli. چوغلماق çok-al-mak 1326 yılı yazmaları, yap. 54) «augmenter en nombre»;

[1] Al (D. L. T. I, 77) = hiyle: al-da-mak (D. L. T. I, 229): al yagı-nı al-da-dı o düşmanı aldatdı; adamı al-da-yup magrur id-en. (Kamus tercümesi, c. II, s. 52), -A.U.E.

[2] Müellif bunu öyül-de-mek okuyor; fikrimizce onu böyle okuması (ر) harfinin noktası olmamasındandır A.U.E.

düz-el-mek (düz den) «devenir uni, se laisser arranger, corriger, s'améliorer»;

diri-l-mek (diri den) «revivre, redevenir vivant».

Bu takımdan olan başka türemeler şunlardır :

eğri-l-mek «être de travers, tordu»;
oñ-al-mak «s'améliorer, guérir»;
ince-l-mek «s'amincir, devenir mince»;
boş-al-mak «se vider»;
bol-al-mak «s'élargir»;
siori-l-mek «s'allonger en pointe, devenir pointu» (mk. *سيو-ال-مك* - *siu-el-mek* - *Kamus tercümesi* I, 56 ve 211);
sağ-al-mak «guérir»;
dar-al-mak «devenir étroit»;
taş-al-mak «se pétrifier»;

doğru-l-mak «se redresser, se diriger»;
tom-al-mak ve *tām-el-mek* «s'arrondir»;
daru-l-mak «déposer sa lie, devenir clair, se clarifier»;
katı-l-mak «durcir, s'épaissir»;
koca-l-mak «vieillir»;
kısa-l-mak «se raccourcir»;
yası-l-mak «s'aplatir»;
yön-el-mek [1] «se diriger»;
yeyni-l-mek «s'alléger»;

Sebepli *eski-l-t-mek* «faire vieillir», daha çok kullanılan olan *eski-t-mek* fiilinin mânadaşı ve eşidir.

Ul-al-mak fiili de *ula* «grand» sıfatından yapılmıştır.

İki heceli sıfatların sonundaki boğazlı konsonlar böyle teşkillerde kaybolur (mk. § 124, ihtar).

Şu aşağıdaki türeme fiiller de böyledir :

aлча-l-mak «être bas» (*aлчақдан*);
eksi-l-mek «diminuer, devenir moindre» (eksikden);
küçü-l-mek «rapetisser, devenir petit» (küçükden);
ufa-l-mak «rapetisser, devenir petit» (*уфақ* dan).

buna-l-mak (*бунак* dan);
tümse-l-mek (*tümsek* den);
dışt-l-mek (*dışık* den);
g'evşe-l-mek (*g'evşek* den);
yansa-l-mak (*yanşak* dan);
kayra-l-mak (*kayrak* dan);
yükse-l-mek (*yüksək* den).

Bunlarda da öyledir :

seyrek sıfatı *seyre-l-mek* yerine *seyri-l-mek* «se raréfier» mastarını vermiştir.

842. 2° -er ve -[i]r lâhikası ki, daha evvelce bir takım fiillerin sebepli «causatif»leri olarak kullanıldığı görülmüştü. (§ 579 ve 580).

MI. : *اڭارمق* *ağ-ar-mak* «blanchir, devenir blanc» (*ağ* dan);

قارامق *kara-r-mak* «noircir, devenir noir» (*kara* dan).

Başka bir takım renk fiillerinde de böyledir ki, bunlardan bir kaç yapıldıkları sıfatın son kelimesindeki vokali ne olursa olsun -er lâhikasını alır :

boz-ar-mak «devenir gris cendré (*boz*)»;
mor-ar-mak «devenir violet (*mor*)»;

sar-ar-mak «jaunir, devenir jaune (*sarı*)»;
kız-ar-mak «devenir rouge (*kızıl*)»;

Bununla beraber *yeşir-mek* [2] «devenir vert (*yeşil*)» denilir.

[1] *يولك* (Ris. B., 72, 1026 yazmaları, yaprak, v° 87 ve 134); *yün* hakkında bk. § 915. J. D.

Müellif *yün* kelimesini *yün* okuyor. A.U.E.

[2] Müellif bunu yanlış olarak *yeşir-mek* okuyor ki, *yeşer-mek* olacak. A.U.E.

Bu takımdan ekserisi kullanılmıyan başka fiiller de vardır:

ot-ar-mak «faire paître» (*ot* «herbe» den);

ōc-ūr-mek «parier» (*ōc* «pari»);

ev-er-mek «marier» (*ev* «maison»);

ok-ar-mak «tírer des flèches» (*ok* dan);

baş-ar-mak «venir à bout, achever» (*baş* «tête, chef» den);

bay-ır-mak «devenir riche» (*bay* dan);

toz-ar-mak «être réduit en poussière» (*toz* dan);

tañ-ır-mak «regarder avec surprise» (*tañ* dan);

kañ-ır-mak «tourner» (*kañ* «roue» dan);

deli-r-mek «devenir fou» (*deli* den);

sirt-ar-mak «s'affermir en s'adossant» (*sirt* dan);

kaygu-r-mak (*kayı-r-mak* kelimesinin aslı) avoir souci de...» (*kaygu*, «souci» den);

yaş-ar-mak «devenir humide» (*yaş* dan);

Şu fiillerin yapılışı daha az kıyası görünüyor:

k'öpür-mek «écümer» (*k'öpük* «écume» den); mk. boğazlı konsonun düşümü baklın-da § 841);

semir-mek «engraisser» (*semiz* «gras» dan);

bel-ir-mek «apparaître, se manifester» (*bel-li* «manifeste»);

sivir-mek «être pointu» (*siveri* den);

yum-ar-mak «être rond» (*yumru* dan).

- ik -
- ik - LÂHİKASI.

843. $\frac{-ik-}{-ik-}$ ($\frac{-ük-}{-ük-}$) lâhikası pek az miktarda bir takım bitaraf fiiller teşkil ederler

ki, doğrusu bunların hepsi de çok kullanılır.

g'eç-ik-mek «tarder» (*g'eç* «tard» dan);

bir-ik-mek «s'amasser, se séunir» (*bir* «un» den);

ac-ık-mak «avoir faim» (*aç* «affamé» den);

g'öz-ük-mek «apparaître, être visible», (*g'öz* den);

kan-ık-mak «être sanguinaire», (*kan* «sang» dan) [1].

Mk. Çağatayca'da *yol-uk-mak* «rencontrer» (*yol* «chemin» den).

İHTAR — Eski Osmanlı lehçesinde aynı örnekte türeme bir kaç fiil bulunur; fakat bunlar bir alemin sonuna - ik lâhikası katılmakla vücut bulmuş değildir. *sür-ük-mek* «se traîner», (1426 yılı zama ları, yap. 183), ki bu *sürü-mek* fiilinin mânadaşdır; *sin-ık-mak* «être brisé, battu, vaincu» (*ayni yer*, yap. v. 192), *sin-mak* fiilinin mânadaşdır.

Acaba buzlardaki durum, (*sürü-mek* ve *sin-mak* [2]) gibi fiillerin uzamlanması «allongement» olmaktan, veya (-ik- § 860 ile) türeme bir isimden teşekkül etmiş bir fiil olduktan sonra o da bir fiil tabanı (mk. § 849) haline gelmiş bulunmaktan ibaret bir hadise mi? [3].

[1] Bu mastar lehçemizde - se(- sa) katılmış olarak *kan-ık-sa-mak* suretinde kullanılır ki, «bir şeye kanmak, doymak haline meyletmek» mânası da vardır A.U.E.

[2] Ki bu da § 595, ihtarda ve § 864 de kaydettiklerimize benzeyen rüşeyim halinde bir fiil binasının varlığını farzetmeye sebep oluyor. J.D.

[3] Aynı sual, şu üç fiile de aittir.

yut-ku-n-mak «tüdürüğünü yutmak»;

uç-ku-n-mak «birdenbire korkmak»; (mk. *uç-mak* «voler»);

taş-kı-n-mak *Meriç su-yu taş-kı-n-dı* «la Maritza

Div. L. T. I, (s. 165 ve aşağısı, s. 205 ve aşağısı, II, s. 92 ve aşağısı, s. 179 ve aşağısı, III, s. 55) de *-ik* lâhikasının isimcil bir tabana katılmasıyla türemiş bir sıra başlıklı «inchoatif» fiiller verilmektedir.

MI.: *tar-ık-mak* «dar olmak» (çağatayca'da «güçlenmek»; mk. Osm. *dar-ıl-mak*);
kar-ık-mak (*köz*) «göz kardan kamaşmak (II, s. 92);
türk tat-ık-tı «türk acemleşti, acem adetlerini benimsedi» *tat* «acem, yabancı»
(Aynı yer II, s. 234);
üşkü (mk. osm. *keçi* (*tag-ık-tı*) «keçi dağa çıktı — vahşileşti» (II, s. 93);
söz çın-ık - tı «söz tasdiklendi» (II, 94);
ton kir-ik-ti «elbise kirlendi (II, s. 94);
yıl[1] yaz - ık - tı (*küz-ük-ti*) «hava baharlaşta (güzleşti)» (III, s. 55);
yat - ık - tı «yad, yabancı oldu» (muk § 845, 2°);
yag-ık-tı [2] «düşmanlaştı».

Bir takım fiiller fiilcil bir ta'andan türeme görünüyor:

böl-ük-mek [3] «bölünmek, dağılmak» (s. 94);
sanc-ık-mak (s. 180);
siz-ik-mek (duymak, inanmak).

Fakat bunlar *böl-ük*, *siz-ik* (II, s. 119) gibi isimcil türemelerden de teşkil edilmiş olabilirler. *bul-duğ-mak* («kaybolan şey» bulunmak, II, s. 179) gibi bir fiilde bu, (*bul-dağ* mk. § 755) örneğinde fiilden türeme isimcil bir tabanın da fiilcil bir taban olabileceğini açıkça gösteriyor.

Şu halde *-ik- li* bir bina «voix» nin var olabileceği hakkındaki faraziyeyi bırakmak lâzım gelecek gibi görünüyor.

Bu teşekküllerin bir çoğu da sırf örneksenim «analogie» ile vücut bulmuş olsa gerektir.

$\frac{-se}{-sa}$ veya $\frac{-st}{-st}$ LÂHİKASI [4].

844. Bu lâhika umumiyetle az kullanılan yine az miktarda fiillerde arta kalmış bir halde yaşıyor ki, şu kavramları vardır:

[1] Müellif bunu «rüzgâr, hava» mânasında *yıl* değil, *sene* mânasında *yıl*, gibi okuyor. A.U.E.

[2] Müellif *yagı* olmak gereken bunu *yag* suretinde öteki parçalardan ayırıyor A.U.E.

[3] Müellif bunu *bül* suretinde okuyor A.U.E.

[4] Dudaklaşık *sü* (-sa) söylenişleri olmadığına dikkat edilsin. Belki vokallere ait kanunların (§ 158) natamam bir tatbiki-eseri diye farzedilen şu hadise, bu lâhikanın çok eski bir mahiyeti olmasıyla izah edilebilir J. D.

déborder». (Rouen, ms. 1493, yap. 10); Muk. *taş-mak* «déborder». J. D.

Bizce müellif iki ayrı yapıtlı fiili birbirine karıştırıyor: Evelkiler *-ik*, *ük - ik*, *uk* katılarak yapılanlardır ki, asıl mevzu budur. Sonrakiler ise ilk fiil maddesine *ka* (*ke*) lâhikaları verilerek yapılanlardır ki, bunlar katıldıkları asıl kökün mânasına mübalâğa (devam, şiddet, tekrar, vs.) fikri katarlar:

Çal-ka-mak (devamlı surette çalmak, vurmak);

yu(y)-ka-mak (devamlı olarak, yumak), yıkamak);

tık-(k)a-mak (şiddetle tıkmak), vs. A.U.E.

a. (Bilhassa fizik) arzú, istek, meyil fikri :

su-sa-mak «canı su istemek»;

talap-sa-mak «Sami Bey'e göre istek mânasına arapça «talab» tan»; [1]

gürük-se-mek («yumurtlayan tavuk mânasına gürük veya gurk'tan. (hayvan kızışma halinde olmak, «être en rut»).

Şu fiiller dişi erkeği, erkek dişiyi istemek, aramak mânasını verirler:

b(p)ugur-sı-mak (dişi deve *po(u)gar* «deve aygırı» istemek);

teke-si-mek (dişi keçi, «teke» istemek):

düğe-si-mek (erkeği doğurmamış inek, «düğe» istemek).

Şunlar da aynı sızaya yaklaştırılır :

ök-si-mek «arzu etmek, tükenmek»;

göre-si-mek «görmek istemek (*gör-mek* ten)». [2]

İhtimal ki, bu ikincisi gerek yukarıki fiillerle ve gerek *g'öre-si* (§ 792) siygasının tesiriyle vücut bulmuş örnekseniimli «analogique» bir teşekküldür [3].

Mk. *tütün-si-mek* «canı tütün içmek istemek» (KHLOROS, *gram*, s. 146)

b Takdir ve tahmin fikri: «... saymak: considérer comme...»

Bu mânasiyle hiç olmazsa $\frac{-sen-}{-san-}$ ve $\frac{-sin-}{-sın-}$ (mk. Altayca -zın-) şekilleri de bulunur. Bugün az kullanılır olmakla beraber -sın şekli eski Osmanlıca'da epiyi canlı ve yaşar bir halde idi, ve hattâ ödünçlenik isimlere de katılırdı:

çok-sa-mak, *çok-san-mak*, *çok-sı-mak* *çok-sın-mak* «çok ve aşırı bulmak» (mk. 1426 yılı yazmaları, yap. 13 v° : *چوقسنب* *çok-sın-up*);

umur-san-mak (işler) mânasına *umur**dan [4];

mühim-se-mek «mühim saymak, ehemmiyet vermek - *mühtmm**den (*Cevdet tarihi* I, 98):

benim-se-mek «benim saymak, kendine mal etmek»;

garib-se-mek «kendini garib, yalnız, yabancı saymak»;

çirkinse(si)-mek «çirkin bulmak (*Kamus* I, 503);

yük-si-mek «yük, ağır saymak»;

ırak-sın-mak, *ırak saymak* (*Kamus* I, 577);

ayıp-sın-mak ayıp saymak (*Kamus* I, 89);

kerih-sin-mek (kerih* saymak § 114) (1946 yılı yazmaları, yap. 148 v°).

Mk. *ayni yerde* *زحمتايدير* *zahmet-sin-diler* kendilerine* zahmet saydılar.

[1] Bizce *tal* kökiyle ilgili olarak «kendi için seçmeğe meyl etmek mânasında. Bk. D. L. T. III, 176 *tafu* seçilmiş; ve *ayni eser* III, 241, 256 *tafu*lamak seçmek ailesinden olmak gereken bir *tal-a-mak?* mastarının *tal-a-b* (seçilip alınmış) siygasından. A.U.E.

[2] Yine mk. *كورسيتمك* («Sami Bey'e göre okunuşu *gör-si-t-mek* «montrer»), ve (*Kamus* tercümesi) ne göre *گوسورمك* *gös-tür-mek* olup, bu günkü lehçede karşılığı *gös-ter-mek* tir ki acaba bu da, -si ile türeme bir fiilin sebepçi siygası mı? J.D.

Aslı *gör-se(sü)-t-mek* olduğu takdirde, (görmeye meyl ettirmek) mânasiyledir. Fakat bu (*göz*), isim kökünden (*gör-dür-mek*) mânasiyle de bir teşekkül olabilir. A.U.E.

[3] Aynı mânada *كوسنيتمك* *kös-ni(ne)-mek* (*Kamus* tercümesi: I, 50) denir. J.D.

[4] Müellifin arapça (emir) in cem'i olan (umur) dan geldiğini söylediği bu kelime, bizce *ummak* (bir şey beklemek) ten *um-ad* mânasiyle türemiş *um ur* türkçe kelimesidir ki, (Umur Bey) adındaki tarihî şahsın da adı bu türkçe kelime olmak lâzım gelir. ykl. *umurum-da bile değil* = (umudunda) ümit ettiğim (şeyler için) de dahi değil A.U.E.

c. Bazı *-si*-li mastarların başlamlı «inchoatif» veya yaptırımı «factitif» mânaları vardır:

bön-si-mek [1] «bön, aptal olmak»;

çiğ-se(st)-mek[2] veya (belki mübâlâgalı «fréquantatif» lerle örneksenim yoluyla? § 595, ihtar ve 864) *çiğ-sile-mek* «çiy veya çigse [3], *çig-sinti* «braine»den, çiy [3] gibi yağmak ki, bu da § 849 da kaydedilen teşekküle uyarak yapılmıştır.

yan-sı-mak veya *yañ-sı/a-mak* (belki mübâlâgalılarla örneksenimli olarak? § 595, ihtar, ve § 864) «yan yan gitmek, birini takip etmek [4]», *yan* dan veya *yan-sı* dan: mk. *an-sı(sa)la-mak* «çehresini değiştirerek birini taklid etmek» mk. § 890, ihtar.

Yine mk. Eski Osmanlıca'da *ay-rık-sı-mak* «ayrı, başka olmak, değişmek» (ms. Bibl. nat., A. f. t. 86, yaprak 11 V° آیرتدی = arapça: تفر).

Yakış. *ayr-ak-sı* ayrı, başka «différent».

IHTAR 1 — Pek az miktardaki bir takım fiillerde bir, *-[i]mse*; *-[i]msi* lâhikası vardır ki bu *-si* ve *-[i]msi* (§ 519) li türeme, isimlerle örneksenim suretiyle *-se*, *-si* lâhikasının manidar mahiyetli bir gelişmesinden ibaret görünüyor. Bilhassa fiilcil tabanlara katılmak ve küçüklümlü «diminutif» bir kavramı bulunmak gibi bir hususilik gösteriyor (mk. § 843):

ağla-ımsa-mak (= altayca: *ağla-mzra-mak* «pleurnicher») *ağla-mak* tan;

gül-ümse-mek veya *gül-ümsin-mek* (1426 yılı yazmaları, yap. 110: گولسندی). Mk. altayca: *kül-ümzre-mek* «sourire») *gül-mek* «rire» den;

sınamsa-mak, *sına-mak* «éprouver, essayer» (bk. Sami-Bey, مستامق);

um-san-mak, *um-mak* [5] «espérer» (veya eski Osmanlıca'da «umud, espoir» demek olan *um* dan, VAMBÉRY, *Alt. Osm.* 212).

Aşağıki fiilde *-[i]mse* lâhikası yukarıdaki *b.* kısmında gösterilen mâna ile bir isimcil tabana katılır:

az-ımsa-mak «az bulmak, az saymak» *çok-sa-mak* fiilinin tersad «antonyme»ı.

Khloros (*Dictionnaire*), *çoğ-ımsa-mak*, (*çok-sa-mak* fiilinin manadaşı) fiilini de veriyor.

Şuna dikkat edilmeli ki Osmanlıca; bu bahsi geçen lâhikaların muhtelif kavramlarını karma karışık etmiş benziyor. Bilhassa Div. L. T. yardımıyla bu morfeplerin daha eski bir devirde kullanışları tarzını işte şöyle yeniden kurup meydana koymak mümkündür. 844 üncü bendimizde kabul ettiğimiz tasnifi burada da tatbik ve muhafaza ediyoruz:

a. (Bilhassa fizik) arzu, istek, meyil fikri:

Div. L. T. (I, s. 231 ve aşağısı, 253 ve aşağısı) da bu mâna ile bir sıra misaller verilmektedir ki, bunlarda *-sâ* lâhikası kâh *fiilcil tabanlara*, kâh *isimcil tabanlara* katılmaktadır:

[1] Müellif bunu *bün-si-mek* okuyor A.U.E.

[2] bk *Türkçeden Fransızca'ya lûgat* Sami Bey, «bruiner» kelimesi. J.D.

[3,3] Bianchi çisemek manasında bir *çis-mek* fiili de veriyor. Bu *çiğ-si-mek* fiilini «uykusuz kalmak» mânasına *çiy-sen-mek* fiiliyle karıştırmamalı J.D.

Müellifin bu kelimeyi fransızca «braine» karşılığı olarak verdiğine bakılırsa, bir isim olmak lâzım gelir, fakat türkçede böyle bir isim olduğunu bilmiyoruz. A.U.E.

[4] Geri dönmek ve bir şeyi tekrar etmek, aynıni yapmak mânasında *yanmak* mastarından (D. L. T. III, 11, 48). A.U.E.

[5] *em-mek* «sucera», ve *dam-mak* (şark türkçesinde *tam-mak* ve Osmanlıca'da *dam-la-mak*) «damla damla akmak ve düşmek» fiilleri *em-zir-mek* «donner à téter» ve *dam zır-mak* (bk. BIANCHI: دامزرق) türeme fiillerini vermişlerdir. J. D.

öp-sā-mak «öpmek istemek, öpmeğe iştahalı olmak»;

at-sa-mak «atmak istemek»;

ur-sa-mak «vurmak istemek»;

okıt-sa-mak «okutmak istemek»;

iç-se-mek «içmek istemek»; vs.

ät-se-mek «canı et istemek»;

balık-sa-mak «canı balık istemek»;

kağun-sa-mak «canı kavun istemek»; vs.

(Aynı eser III, s, 247 de başka misallere bakınız).

Yine mk. örnek bir misal § 537, zeyil.

suv-sa-mak «canı su istemek» (Div. L. T. III, s, 211) fiili Osmanlıca'da *su-sa-mak* fiiline muadildir.

yaz-sa-mak «çözmek istemek» (aynı yer III, s, 225) fiili 825 inci bendde bahsi geçen Altayca *-yasta* fiilinin menşei olmuş görünüyor.

Bu fiillerin *sā-t-* li olarak sebepci «causatif» bir binası da vardı (aynı yer, II, s, 270).

Altayca'nın (...) e meraklı «amatur de...» mânasındaki *-sak -säk* lâhikaları (mk. § 861) bes belli bu fiillerden teşkil edilmiş olacaktır :

ırakı-zağ [1] «rakıya meraklı, rakıya düşkün»; *çay-zağ* «çay meraklısı»; *tör-zök* «şeref mevkiinde oturmasını seven» (Gr. alt., § 29).

Yine mk. Yakutça *-msäx: bis-igi-msäx* = bizimkiye meyleden, bizim tarafa meyleden, bize sadık kalan».

Div. L. T. (III, s, 236 ve aşağısı) de fiil tabanlarından *-igsä* (= *ig+sä*) lâhikası yardımıyla teşkil edilen başka bir sıra istemci «désidératif» fiiller vardır (ki bunlar bazan bir takdir ve tahmin «approximatif» mânasını da verir. Mk. § 825). Bunlar şüphesiz, menşede fiil kökünden türeme «déverbatif» *-ig* li isimci tabanlara *-sā* lâhikası katılmakla yapılmıştır. Bir kaç misal :

bar-ıgsa-mak «varmak istemek»;

tur-ıgsa-mak «durmak (ayağa kalkmak) istemek»;

sat-ıgsa-mak «satmak istemek»;

bär-ıgsä-mäk «vermek istemek, verecek olmak» (III, s, 274);

bil-ıgsä-mäk «bilmek istemek»; vs.

Mk. Osmanlıca'da buna benzeyen fakat başka bir mânada olan bir teşekkül § 844, ihtar 2.

-igsä lâhikası da hakikî bir gramer sıygası değerinde olan *-[i]gsäk* lâhikasına muadildir. Div. L. T. (II, s, 45, 132, 203 ve 290, ve III, s, 233) te bu, kendisinde niyet «intentionnel» mânası olduğu söylenen bir ortağ (ismifail) olarak telâkki edilmektedir.

Eski Osmanlıca'nın *-(y)iser* (§ 622, ihtar) sıygası şüphesiz menşede buna benzer bir teşekkülle vücut bulan bir muzari idi: *-ig* veya *-gü* ekini alarak fiilden türeme bir isme *-sā+r* suretindeki meyil mânalı lâhika ile, muzari lâhikasının katılmasından yapılmış; yani :

-ig+sä-r

-gü+sä-r.

[1] Müellif bu lâhikanın aslında *s* li olduğunu söylüyor da, misallerdeki *z* lerin nereden geldiğini haber vermiyor. Bizce vokaller ve yumuşak harflerden sonra *s* ler bazan *z* oluyor. Sonra *-sek, sak* diye gösterilen bu lâhikanın *tör-zök* gibi misaller arasında görüldüğü üzere *-sök (zök)* lü olduğu da söylenmeli idi. A.U.E

b. Takdir ve tahmin «appréciation» fikri: (... dan saymak, «considérer comme...») belki bu -*sin*- (-*san*) lâhikası «saymak, sanmak» mânasındaki -*san* fiilinin arıklanış «affaiblissement» hali suretinde telakki edilmek icap eder. Div. L. T. buna dair hiç bir açıntı vermiyor.

c. Başlamlı «inchoatif» mâna.

Div. L. T. -*si*- lâhikasını havi başlamlı fiiller veriyor; ve böylece *suv-sı-mak* «sulanmak, (meselâ sirke) sulu olmak» (III, s. 211) fiilini, ve *suv-sa-mak* «susamak, bak, yukarıya) fiillerini birbirinden ayırt ediyor. Aynı eserden başka misaller;

kurug-sı-mak «kurumak» (III, s. 247);

ogul, ar-sin-di «çocuk erleşti, erkek, adam oldu» (I, s. 213).

IHTAR. 1 — Küçültüm veya yapmacık «tesanuu» mânası.

Div. L. T. (II, s. 205 ve aşağısı) de «yapmacıklı hades» mânasında olarak -[i] *msin*- lâhikası veriliyor:

bar-ımsın-mak «varır, gider gibi yapmak»;

tar-ımsın-mak «eker gibi yapmak»;

kâl-ımsın-mäk «gelir gibi yapmak»;

kül-ımsın-mäk «gülümsemek, gülümsinmek»;

tur-ımsın-mak «durur, ayağa kalkar gibi yapmak»;

tilä-ımsın-mäk «diler gibi yapmak»;

bilä-ımsın-mäk «biler gibi yapmak»;

kaçr-ımsın-mak «kaçırır gibi yapmak» (*kaç-ur-mak*'tan);

käçr-ümsın-mäk «affeder gibi yapmak» (*käç-ür-mek*'ten); vs.

Mk. III, s. 77: *yä-ımsın-mäk* «yer gibi yapmak».

Mk. -*gän* li (menfi) ortaçlarda (... maz gibi yapmak «faire semblant de ne pas...») mânasıyla kullanılan Kırgızca -*mäksi* (= *mäk*+*si*) lâhikası:

çara-mak-sığan «görmez gibi yapan, görmezlikten gelen»

eşit-päk [1]-*si-gän* «eşitmez gibi yapan, eşitmezlikten gelen» (MELIORANSKI, s. 61).

Belki de bu şekil *mâz-si* ile bir benzemsizlik «dissimilation» dolayısıyla doğmuş telakki edilebilir (nk. Osmanlıca'daki muadil tabirler § 1461, 1462).

IHTAR 2 — (bk. yukarıda a. harfindeki -*ıgsä* lâhikası).

IHTAR 3 — Div. L. T. -*sik* suretinde pek acayip bir lâhikanın da varlığını haber veriyor ki bu, fiil tabanlarına katılarak (meçhu) bir mânaya yakın) zorlanmış ve yeniliş mânası veren fiiller teşkil ediyordu. Öyle görünüyor ki bunlar, örneksenimli bir teşekkülle vücut bulan küçük bir kelime takımından ibarettir. Bahsi geçen bu lâhikanın § 889, c, ihtar 1 *sonları*) ında söylenen lâhikalarla hısım olması da mümkündür.

Bu fiiller şunlardır:

är yağı-ka tut-suk-da [3] (veya *bas-sık-tı*) «adam düşman tarafından tutulmuş (bas-kına uğratılmış) oldu» (II, s. 179). Muk. Osm. *tut-sak*.

an-ıng [2] *yaş-ut iş-i bil-sik-ti* «onun gizli işi bilinmiş oldu»;

[1] Müellif bu lehçede -*mäk* -*mak* suretlerinde kullanılan mastar lâhikasının *p* < *m* değişimli olarak -*päk*, -*paç* çeşitleri de olduğunu söylemiyor. A.U.E

[2] Müellif arap imlâsiyle (أنگ) suretinde gösterilen bu kelimeyi (anıg) okumuştur; biz ise bunun arap yazılı metinde üzerine konulmadığı halde varlığı takdir edilen bir noktalama ile (anıng) okunması lâzım geleceği fikrindedeyiz. A.U.E

[3] *tut-suk-dı* olacak A.U.E